

А

сэнсаванне мінулага – падмурак для будучага

Актуальныя даследаванні Інстытута гісторыі НАН Беларусі

Вячаслаў ДАНИЛОВІЧ,
кандыдат гістарычных
навук, дацэнт

Вадзім ЛАКІЗА,
кандыдат гістарычных
навук, дацэнт

Аб'ектыўны паказ мінулага з'яўляецца мэтай гістарычнай навукі. Пры гэтым адна з найважнейшых задач айчыннай гісторыкаў – фарміраванне гістарычнай свядомасці беларускага народа як комплексу асэнсаваных ведаў і ўяўленняў аб гісторыі, поглядах, традыцыях і культуры продкаў. Грамадзяне краіны, якія ведаюць сваю гісторыю, здольны на патрыятычнае стаўленне да яе культурных і духоўных каштоўнасцей, на сапраўднае адчуванне пачуцця гонару продкамі, што тысячагоддзямі жылі, змагаліся і стваралі на гэтай зямлі.

Асэнсаванне гісторыі краіны і народа пачынаецца з ведання мінулага сваёй малой радзімы, той мясцовасці, дзе нарадзіўся, працуеш, жывеш. У згаданым кантэксте вельмі важна тое, што

2018–2020 гады па рашэнні Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь А.Р. Лукашэнкі мы правядзём пад знакам Года малой радзімы [1]. Гэта адкрывае выдатную магчымасць для кожнага грамадзяніна яшчэ

ПРА АЎТАРАЎ

ДАНИЛОВІЧ Вячаслаў Віктаравіч.

Нарадзіўся ў 1973 годзе ў г. Полацку. Скончыў гістарычны факультэт (1996) і аспірантуру (1999) Беларускага дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта імя М. Танка.

У 1999–2006 гадах – асістэнт, старшы выкладчык, дацэнт кафедры айчыннай і сусветнай гісторыі, начальнік упраўлення падрыхтоўкі навукова-педагагічных кадраў вышэйшай кваліфікацыі Беларускага дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта імя М. Танка.

У 2006–2010 гадах – намеснік дырэктара па навуковай рабоце, з кастрычніка 2010 года – дырэктар Інстытута гісторыі НАН Беларусі.

Кандыдат гістарычных навук (2000), дацэнт (2005).

Аўтар больш як 190 навуковых публікацый, у тым ліку 18 манаграфій (17 у суаўтарстве), трох навучальных (у суаўтарстве), шасці вучэбна-метадычных дапаможнікаў, якія надрукаваны ў Беларусі, Арменіі, Казахстане, Кітаі, Малдове, Польшчы, Расіі, Туркменістане, Украіне.

Сфера навуковых інтарэсаў: гісторыя беларускага нацыянальна-вызваленчага руху на тэрыторыі Заходняй Беларусі, маладзёжны рух і маладзёжная палітыка ў Беларусі ў 1921–1939 гадах.

ЛАКІЗА Вадзім Леанідавіч.

Нарадзіўся ў 1970 годзе ў в. Явар Дзятлаўскага раёна Гродзенскай вобласці. Скончыў гістарычны факультэт Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Я. Купалы (1992), аспірантуру Інстытута гісторыі НАН Беларусі (1997).

Працаваў настаўнікам на Дзятлаўшчыне. З 1998 года ў Інстытуце гісторыі НАН Беларусі – малодшы навуковы, старшы навуковы супрацоўнік, загадчык аддзела археалогіі першабытнага грамадства, з 2012 года – намеснік дырэктара па навуковай рабоце.

Працаваў па сумяшчальніцтве ў Гродзенскім дзяржаўным універсітэце імя Я. Купалы (1996), Беларускам дзяржаўным педагагічным універсітэце імя М. Танка (2011–2012), Мінскім дзяржаўным лінгвістычным універсітэце (2012–2013).

Кандыдат гістарычных навук (2000), дацэнт (2005).

Аўтар больш як 200 публікацый, у тым ліку 11 манаграфій (10 у суаўтарстве), фотаальбома і навукова-папулярнага выдання (у суаўтарстве), надрукаваных у Беларусі, Літве, Кітаі, Малдове, Польшчы, Расіі і Украіне.

Сфера навуковых інтарэсаў: археалогія і першабытная гісторыя, старажытнасці каменнага, бронзавага і ранняга жалезнага вяку, выратавальныя (ахоўныя) даследаванні аб'ектаў археалогіі ў зонах новабудуўляў Беларусі, практычнае выкарыстанне гісторыка-культурнай і археалагічнай спадчыны.

раз звярнуцца да традыцый і культуры продкаў, што з'яўляецца неабходнай умовай захавання пераемнасці пакаленняў і ўмацавання духоўнага стрыжня народа, які, як і дрэва, не можа жыць без сваіх каранёў.

Для паспяховага ўвасаблення ў сучаснае жыццё лепшых традыцый гістарычнага мінулага беларускага народа неабходна іх агучваць, папулярызаваць, даносіць да шырокіх мас насельніцтва краіны. Актуальнай і запатрабаванай з'яўляецца мэтанакіраваная сістэмная праца і ўзаемадзеянне ў гэтым кірунку сям'і, устаноў адукацыі, дзяржаўных органаў, гісторыкаў, грамадства, СМІ.

Дзейнасць Інстытута гісторыі НАН Беларусі накіравана не толькі на арганізацыю фундаментальных і прыкладных навуковых даследаванняў, але і на забеспячэнне захавання і папулярызацыю нацыянальнага гісторыка-культурнага здабытку. Даследаванні вучоных інстытута, многія вынікі якіх не маюць аналагаў у айчыннай і замежнай гістарычнай навуцы, ажыццяўляюцца на аснове шырокага комплексу археалагічных матэрыялаў і архіўных дакументальных крыніц, у адпаведнасці з прынцыпам гістарызму і нацыянальна-дзяржаўнай ідэалогіі Рэспублікі Беларусь, фарміруюць уласна беларускі погляд на гісторыю краіны і гістарычны светапогляд беларускага народа, садзейнічаюць умацаванню беларускай дзяржаўнасці [2; 3, с. 189–193; 4].

Сёння будынак моцнай Беларусі ўзводзіцца, з аднаго боку, на падмурку развіцця канкурэнтаздольнай эканомікі, а з другога – на аснове ўласных гісторыка-культурных традыцый і каштоўнасцей, здольных не толькі супрацьстаяць агрэсіўнаму наступу чужародных дамінант, але і захоўваць, развіваць беларускую ідэнтычнасць. Да ліку такіх каштоўнасцей належыць перш за ўсё беларуская дзяржаўнасць.

Айчынныя даследчыкі павінны палыбляць і аргументаваць забеспячэнне гістарычнай правамернасці беларускай дзяржаўнасці, што вельмі важна для адстойвання нацыянальна-дзяржаўных інтарэсаў Рэспублікі Беларусь у сусвет-

▲ Археалагічная
навукова-музейная
экспазіцыя Інстытута
гісторыі НАН Беларусі

най супольнасці, захавання духоўных і матэрыяльных гісторыка-культурных каштоўнасцей нашага народа, умацавання міжнароднага прэстыжу беларускай дзяржавы ў свеце. Таму ў Інстытуце гісторыі НАН Беларусі вялікая ўвага надаецца асэнсаванню гісторыі беларускай дзяржаўнасці на ўсіх этапах яе эвалюцыі праз арганічнае злучэнне доследна-практычных напрацовак археалагаў з абстрактна-лагічнымі высновамі навукоўцаў.

Калектывам вучоных інстытута на чале з А.А. Каваленем, В.В. Даніловічам, М.У. Смяховічам распрацавана і абгрунтавана канцэпцыя гісторыі беларускай дзяржаўнасці, вызначаны яе гістарычныя і нацыянальныя формы. Сфармулявана прынцыпова новая трактоўка дэфініцыі «дзяржаўнасць» як патэнцыяльнай здольнасці этнанацыянальнай супольнасці і яе эліты (палітычнай, эканамічнай, навуковай, культурнай), якая забяспечвае права і магчымасць працяглага самастойнага гістарычнага існавання і развіцця. Прычым, калі асаблівасцю гістарычных форм дзяржаўнасці на беларускіх землях была поліэтнічнасць, то ў нацыянальных формах закладзены беларускі нацыянальны кампанент. Ужо выдадзена ўнікальная калектыўная манаграфія «Гісторыя беларускай дзяржаўнасці ў канцы XVIII – пачатку XXI ст.» у 2 кнігах [5; 6]. На завяр-

шальнай стадыі знаходзіцца падрыхтоўка да выдання «Истории белорусской государственности» ў 5 кнігах (ад першапачатковага засялення тэрыторыі Беларусі да сучаснасці). Новая канцэпцыя апрабавана на шэрагу знакавых навуковых форумаў. Калектывам інстытута ўнесена прапанова аб выкладанні ў ВНУ краіны курса гісторыі беларускай дзяржаўнасці, якая зараз выйшла на стадыю практычнай рэалізацыі.

За апошнія гады акадэмічнымі вучонымі адкрыты і даследаваны сотні археалагічных аб'ектаў па ўсёй краіне, уведзены ў навуковы абарот сотні раней невядомых дакументальных крыніц, што дало магчымасць не толькі значна пашырыць тэматычныя сюжэты навуковых даследаванняў, але і ўдакладніць ранейшыя звесткі па многіх праблемах гісторыі, археалогіі і антрапалогіі [7; 8, с. 63–105; 9, с. 92–119].

Праведзены шырокамаштабныя выратавальныя (ахоўныя) археалагічныя даследаванні ў зонах будаўніцтва Гродзенскай, Полацкай і Віцебскай ГЭС, Беларускай АЭС, дарог і газаправодаў, Нежынскага калійнага камбіната, другой Мінскай кальцавой аўтадарогі, а таксама падчас добраўпарадкавання абласных і раённых цэнтраў краіны і іншых аб'ектаў.

З 2012 года адлічваецца правядзенне штогадовай беларуска-французскай

археалагічнай экспедыцыі на месцы пераправы войскаў Напалеона цераз раку Бярэзіну ў 1812 годзе ў рамках супрацоўніцтва з Цэнтрам напалеонаўскіх даследаванняў (Парыж, Францыя) і Інстытутам ядзерных даследаванняў Лаўэ-Ланжэвена (Грэнобль, Францыя). Упершыню ў айчынным археалагічным навуцы на працягу 2012–2013 гадоў цалкам даследавана ўнутраная пляцоўка гарадзішча мілаградскай культуры каля в. Обчын Любанскага раёна, зафіксавана звыш 1400 гаспадарчых і жылых пабудоў, ачагоў, пахавальных комплексаў, вызначана храналогія і этапы ўз'ядзення гарадзішча, на 2018 год запланавана вывучэнне яго абарончых умацаванняў па ўсім перыметры. Працягваюцца даследаванні старажытнасцей сярэднявечна-проеўскай культуры ў Падняпроўі, атрыманы ўнікальныя касцяныя і бурштынавыя артэфакты паўночна-беларускай культуры на паселішчы Асавец Бешанковіцкага раёна.

У Аршанскім Падняпроўі на тэрыторыі Друцкага археалагічнага комплексу выяўлены ўнікальны курган XIII стагоддзя з вельмі рэдкім калектыўным адначасовым пахаваннем 38 прадстаўнікоў розных сацыяльных слаёў, у якім спалучаюцца элементы язычніцтва і хрысціянства. Упершыню каля в. Баруны Смаргонскага раёна адкрыты і даследаваны грунтавы могільнік другой паловы XIII – XIV стагоддзя, выяўлены пахаванні паводле абраду крэмацыі, мячы, коп'і, баявыя сякеры, элементы даспехаў і рыштунку верхнікаў, упрыгажэнні з каляровага металу. Каля в. Кульнёва Расонскага раёна ўстаноўлена дакладнае месцазнаходжанне крэпасці XVI стагоддзя «Сокал» і даследаваны дзве жылыя пабудовы, частка брамы 1566–1579 гадоў, выяўлены ўнікальныя і дакладна датаваныя касцяны крыж, медны кацёл, рэшткі зброі і амуніцыі, манеты. Даследаваны рэшткі падмуркаў палаца Святаполк-Мірскіх – апошніх уладальнікаў Мірскага замка. Найбольш важнае навуковае значэнне і шырокі грамадскі рэзананс набылі падводныя даследаванні Жаберскага замка ў Драгічынскім раёне, праведзеныя сумесна з дайвінг-цэнтрам «Марскі Пегас».

▼ На месцы археалагічных даследаванняў на тэрыторыі Мірскага замка

У навуковых публікацыях археолагаў і антрапололагаў інстытута на новым узроўні раскрыты пытанні першапачатковага асваення людзьмі прастораў Беларусі ў палеаліце і мезаліце, матэрыяльнай і духоўнай культуры старажытных насельнікаў нашай краіны [10], асаблівасці храналогіі і перыядызацыі этнакультурных працэсаў, пачынаючы ад жалезнага веку і Вялікага перасялення народаў да рассялення на тэрыторыі Беларусі славян [11; 12], станаўлення і развіцця беларускай дзяржаўнасці; пацверджаны славянскія вытокі беларусаў.

Акадэмічнымі антрапололагамі пад кіраўніцтвам В.У. Марфінай упершыню рэканструювана аблічча малалетняга прадстаўніка полацкай княжацкай дынастыі Рагвалодавічаў, чые астанкі былі выяўлены археолагамі на чале з В.М. Ляўко ў кургане XII стагоддзя ў Друцку (Талачынскі раён). Антрапологі таксама высветлілі асаблівасці біялагічнай і культурнай адаптацыі насельніцтва Беларусі да змен навакольнага асяроддзя, характэрныя рысы антрапалогіі старажытнага і сучаснага насельніцтва Полацкай зямлі.

У год святкавання 500-годдзя кнігадрукавання вядучым навуковым супрацоўнікам аддзела крыніцазнаўства і археаграфіі А.А. Жлуткам знойдзены дакументы, якія дазволілі ўдакладніць час паступлення Ф. Скарыны ў Кракаўскі ўніверсітэт: канец сакавіка – пачатак красавіка 1505 года, а не 1504 год, як лічылася дагэтуль. Выяўлены два раней невядомыя дакументы Сімяона Скарыны, сына Ф. Скарыны, адзін з якіх – аўтограф з яго ўласнаручным подпісам. Знойдзены таксама аўтограф і выява асабістай пячаткі беларускага гуманіста Васіля Цяпінскага.

Калектывам вучоных на чале з акадэмікам М.П. Касцюком праведзены комплексныя даследаванні шматграннай гісторыі г. Навагрудка са старажытнага часу да сучаснасці, яго станаўлення і развіцця, а таксама ролі горада як аднаго з найважнейшых дзяржаваўтваральных цэнтраў на беларускіх землях – першай сталіцы ВКЛ. Раскрыта яго ваенна-

◀ Знаходкі з археалагічнага комплексу Кардон Віцебскага Падзвіння

палітычнае, сацыяльна-эканамічнае і духоўна-культурнае значэнне для сучаснай Беларусі, што знайшло адлюстраванне ва ўнікальнай калектыўнай манаграфіі [13].

Археолагамі на чале з В.Л. Лакізам і А.В. Вайцяховічам выяўлены і сістэматызаваны раней невядомыя помнікі славянскай гісторыка-культурнай спадчыны Беларусі (комплекс Васілеўшчына), праведзены іх археалагічныя даследаванні, што дало магчымасць рэканструюваць гістарычныя падзеі, лад жыцця і быту ў X–XII стагоддзях, канкрэтызаваць этапы засялення беларускіх зямель славянамі [14].

Выяўлены і даследаваны археалагічны комплекс Кардон Віцебскага Падзвіння – унікальны для Усходняй Еўропы помнік VIII–X стагоддзяў, які на 200 гадоў старэйшы за шырока вядомае Гнёздава пад Смаленскам. Матэрыялы комплексу даказваюць удзел варагаў у развіцці гандлёва-эканамічнага патэнцыялу рэгіёна, раскрываюць яго шырокія міжнародныя сувязі і вядучую ролю ў фарміраванні дняпроўска-ловацкага адрэзку шляху «з варагаў у грэкі» на ранняй стадыі (IX – сярэдзіна X стагоддзя) стварэння дзяржаўных структур ва ўсходніх славян.

Сапраўднае адкрыццё зроблена навуковым супрацоўнікам аддзела захавання і выкарыстання археалагічнай спадчыны Г.М. Бяліцкай. У 2016–2017 гадах у

▲ На раннеславянскім паселішчы каля в. Бярэжцы Жыткавіцкага раёна Гомельскай вобласці

Жыткавіцкім раёне выяўлены самыя старажытныя на сённяшні дзень славянскія матэрыялы, якія датуюцца IV стагоддзем н. э. і сведчаць, што славяне з'явіліся на тэрыторыі Беларусі на 200 гадоў раней, чым лічылася дагэтуль. Гэта дасягненне ўвайшло ў топ-10 НАН Беларусі за 2017 год.

За апошнія гады вучонымі Інстытута гісторыі НАН апублікавана больш як 200 манаграфій, зборнікаў навуковых прац, падручнікаў, вучэбных і вучэбна-метадычных дапаможнікаў, зборнікаў дакументаў і матэрыялаў, атласаў, археаграфічных і даведачна-інфармацыйных выданняў, некалькі тысяч навуковых артыкулаў і тэзісаў канферэнцый, энцыклапедычных і навукова-папулярных артыкулаў. Шэраг выданняў з'яўляюцца гонарам Рэспублікі Беларусь і ўносяць значны ўклад у фарміраванне гістарычнай самасвядомасці беларускага народа, яны атрымалі прызнанне шырокай айчыннай і замежнай грамадскасці, не маюць аналагаў у свеце.

Праз прызму рэгіянальнай гісторыі

Інстытут гісторыі актыўна арганізуе і штогод праводзіць звыш дзесяці навуковых мерапрыемстваў у розных рэгіёнах Рэспублікі Беларусь з мэтай шырокай папулярызацыі найноўшых

даследаванняў вучоных па рэгіянальнай гісторыі. Такія мерапрыемствы накіраваны на выхаванне гістарычнай самасвядомасці і патрыятызму, любові да роднага краю, развіцця рэгіянальнага і міжнароднага турызму. У канферэнцыях прымаюць удзел не толькі вучоныя, але і настаўнікі, навучэнцы, музейныя работнікі, краязнаўцы. Вопыт такіх форумаў неацэнны, паколькі дапамагае спецыялістам на месцах лепш арыентавацца ў сучасных гуманітарных даследаваннях, прымяняць атрыманыя веды на практыцы.

Толькі ў 2017 годзе знакавыя рэгіянальныя канферэнцыі адбыліся ў Свіслачы і Карэлічах Гродзенскай вобласці, Мсціславе Магілёўскай вобласці, Рэчыцы і Рагачове Гомельскай вобласці, Шуміліне Віцебскай вобласці. У верасні 2017 года ў Слуцку была праведзена міжнародная навукова-практычная канферэнцыя «Беларусь, Слуцкі край і Эдвард Вайніловіч (да 170-годдзя з дня нараджэння)», на якой прысутнічалі археолагі, гісторыкі, краязнаўцы, прадстаўнікі рыма-каталіцкага касцёла і праваслаўнай царквы, работнікі культурна-асветных устаноў, педагогі і навучэнцы, мясцовыя жыхары. Абмеркавання на канферэнцыі даклады выдадзены ў выглядзе асобнага навуковага зборніка [15].

У 2018 годзе праведзены канферэнцыі «Расонскі край: гісторыя, культура, людзі (да 100-годдзя з дня нараджэння П.М. Машэрава)», «Шклоў і яго наваколлі ў гісторыі Беларусі», «Хатынь і яе сестры: трагедыя і памяць (к 75-летию Хатынской трагедии)», «Ашмяншчына – штодзённае жыццё жыхароў краю X–XX стагоддзяў». Сёлета ў верасні адбыліся навуковыя форумы «Беларусь, Клецкі край і Эдвард Вайніловіч» і «Гісторыка-культурная спадчына Дзятлаўшчыны (да 520-годдзя горада)». Напрыклад, у Дзятлаве на канферэнцыі з дакладамі па тэмах археалогіі, гісторыі Сярэднявечча, знакамітых родаў, што ўнеслі значны ўклад у развіццё рэгіёна, выступалі не толькі вучоныя з Беларусі і суседніх краін, а таксама і школьнікі, якія разам са сваімі настаўнікамі актыўна ўключаны

ў навукова-даследчую работу па пазнанні сваёй малой радзімы. А ганарыцца ёсць чым. З Дзятлаўшчыны паходзяць або тым ці іншым чынам звязаны з ёю такія славетныя людзі, як Тамаш Жаброўскі, Ігнат Дамейка, Ігнат Дварчанін. Калі ж гаварыць пра сярэднявечную гісторыю, то гэта і Канстанцін Астрожскі, гетман Вялікага Княства Літоўскага, і Леў Сапега, канцлер ВКЛ, многія прадстаўнікі родаў Радзівілаў, Солтанаў, якія аказалі значны ўплыў на гістарычны ход развіцця нашай краіны.

Падчас падрыхтоўкі да рэгіянальных навуковых мерапрыемстваў узнікае велізарны пласт раней невядомых дакументаў і матэрыялаў у айчынных і замежных архівах, таксама праводзяцца адмысловыя археалагічныя даследаванні – разведкі і раскопкі найбольш цікавых помнікаў. У 2018 годзе зроблены сенсацыйныя адкрыцці на ўскраіне старажытнага Мінска і Новым замку Гродна. Унікальныя артэфекты розных гістарычных перыядаў выяўлены на раннеславянскіх паселішчах каля Давыд-Гарадка на Беларускай Палессі, рэштках дома дружынніка X стагоддзя каля Гальшан і інш. У курганым могільніку каля в. Бацвінава Чачэрскага раёна выяўлена ўпускное пахаванне з добра захаваным касцюком, з якім цяпер працуюць антрапологі. У выніку будзе вызначаны яго пол, узрост, адноўлены знешні выгляд старажытнага жыхара Гомельшчыны. Археологі інстытута на чале з М.М. Чарняўскім, акрамя ўнікальнага зааморфнага амулета ў форме галавы вужа, знойдзенага на паселішчы Асавец-2 Бешанковіцкага раёна (Крывінскі тарфянік), папоўнілі новай знаходкай жалеікі (з трубчастай косткі птушкі з трыма адтулінамі на адным канцы) найбольшую на тэрыторыі Цэнтральнай і Усходняй Еўропы калекцыю духавых музычных інструментаў 3-га – 1-й паловы 2-га тыс. да н. э. Пра згаданыя адкрыцці шырока распавядалася ў разнастайных СМІ.

Акрамя таго, вельмі важна, што сумесна з мясцовымі раённымі выканаўчымі камітэтамі і аддзеламі адукацыі рэ-

▲ У час археалагічнай экспедыцыі на адным з унікальных комплексаў неаліту на тэрыторыі Усходняй Еўропы – Крывінскім тарфяніку. 2017 год

гулярна арганізуюцца археалагічныя летнікі. Школьнікі вучацца метадыцы археалагічных даследаванняў, фіксацыі выяўленых артэфактаў, зачыстцы аб'ектаў. Яны сваімі вачыма бачаць адносіны археолагаў да навукова-даследчай работы. Толькі ў апошнія гады мы плённа працавалі з дзецьмі з Ашмянскага, Зэльвенскага, Іўеўскага, Карэліцкага, Лагойскага, Лоеўскага, Рэчыцкага, Рагачоўскага, Свіслацкага, Старадарожскага, а таксама шэрага іншых раёнаў краіны. Напрыклад, сёлета, у Год малой радзімы, В.Л. Лакіза, як ураджэнец Дзятлаўскага раёна, у арганізаваным мясцовай гімназіяй № 1 летнім лагера «Юныя археолагі – 2018» правёў навуковыя даследаванні на правабярэжжы ракі Шчара на паселішчы Пархуты-2, добра вядомым у гісторыяграфіі Беларусі археалагічным помніку эпохі неаліту і бронзавага веку.

Хацелася б выказаць удзячнасць за плённае супрацоўніцтва ў захаванні і папулярызацыі айчыннай гісторыка-культурнай спадчыны старшыням Аршанскага, Ашмянскага, Барысаўскага, Дзятлаўскага, Іўеўскага, Калінкавіцкага, Капыльскага, Карэліцкага, Любанскага, Мсціслаўскага, Навагрудскага, Пінскага, Расонскага, Рэчыцкага, Свіслацкага, Слонімскага, Слуцкага, Смаргонскага, Стаўбцоўскага, Столінскага, Талачынскага, Чачэрскага, Шклоўскага,

Шумілінскага і многіх іншых раённых выканаўчых камітэтаў.

На сучасным этапе, дзякуючы падтрымцы з боку кіраўніцтва і асабіста старшыні Прэзідыума НАН Беларусі акадэміка У.Р. Гусакова, вучоныя нашага інстытута змаглі разгарнуць маштабную навукова-даследчую работу і апублікаваць шэраг знакавых прац, якія дастойна прадстаўляюць рэгіёны Рэспублікі Беларусь [16; 17; 18]. Сумесна з Выдавецкім домам «Беларуская навука» Інстытутам гісторыі НАН Беларусі заснаваны і ўжо некалькі гадоў выдаюцца кнігі ў серыі «Древнейшие города Беларуси» [19; 20] і «Беларусь праз призму рэгіянальнай гісторыі» [21; 22; 23; 24; 25]. Гэтыя арыгінальныя навуковыя творы расказваюць пра найбагацейшыя пласты гісторыка-культурнай і духоўнай спадчыны беларускага народа.

Вельмі важна, што калектыў інстытута пастаянна накіраваны на практычнае выкарыстанне вынікаў сваіх даследаванняў. Нашы супрацоўнікі ўдзельнічаюць у распрацоўцы арыгінальных навуковых канцэпцый музеяў, экспазіцый і выстаў, такіх, напрыклад, як Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь, Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, музея гісторыі Нацыянальнай акадэміі на-

вук Беларусі, Мірскага замка, а таксама шэрага рэгіянальных музеяў (Камянюкі, Ляскавічы, Моталь, Іўе, Свіслач, Рагачоў, Рэчыца і інш.). Пастаянна ажыццяўляецца супрацоўніцтва са шматлікімі музеямі краіны па атрыбуцыі артэфактаў, якія знаходзяцца ў іх фондах, падрыхтоўцы часовых выстаў і новых экспазіцый.

Дарэчы, у Інстытуце гісторыі НАН Беларусі паспяхова функцыянуе Археалагічная навукова-музейная экспазіцыя, якая яскрава сведчыць аб багатай гісторыка-культурнай спадчыне нашых продкаў і з'яўляецца асновай навукова-інфармацыйнага і адукацыйнага цэнтра для спецыялістаў у галіне вывучэння і аховы гісторыка-культурнай спадчыны Беларусі, а таксама мае вельмі важнае значэнне ў патрыятычным выхаванні моладзі. Экспазіцыю рэгулярна наведваюць экскурсійныя групы з айчынных арганізацый і ўстаноў, замежных дэлегацый, на яе базе праводзяцца заняткі з навучэнцамі і студэнтамі.

Разам з тым найбольш каштоўныя прадметы матэрыяльнай і духоўнай культуры перадаюцца ў абласныя і раённыя краязнаўчыя музеі, экспануюцца на выставах у Музеі гісторыі Мінска, Мінскай гарадской ратушы, Нясвіжскім і Мірскім замках і інш. Напрыклад, вынікам плённага супрацоўніцтва з замкавым комплексам «Мір» сталі міжнародная выстава «Ultima ratio regum. Беларусь у Паўночных войнах сярэдзіны XVII – пачатку XVIII стагоддзя», арганізаваная сумесна з партнёрамі са Швецыі вясной – восенню 2017 года, а таксама выстава «Феадальная рэзідэнцыя ў святле археалагічных даследаванняў», адкрыццё якой адбылося 24 мая 2018 года таксама на базе Мірскага замка.

Вынікі дзейнасці археолагаў выкарыстаны пры распрацоўцы праекта першага ў краіне археалагічнага музея пад адкрытым небам на тэрыторыі Нацыянальнага парку «Белавежская пушча» каля вёскі Камянюкі. Гэта плён сумеснай працы Інстытута гісторыі НАН Беларусі, НП «Белавежская пушча» і праектнай арганізацыі «Брэстрэстаўрацыяпраект». У прыватнасці, у 2017 годзе пачалося

▼ Музей пад адкрытым небам у Белавежскай пушчы каля в. Камянюкі

аднаўленне гарадзішча жалезнага веку з абарончымі валамі, драўлянай вежай і мостам цераз роў з вадой, жылымі і гаспадарчымі пабудовамі насельніцтва розных археалагічных культур Беларусі. Гэтай восенню чакаецца адкрыццё новага ўнікальнага гісторыка-культурнага і турыстычнага аб'екта.

У рэчышчы сучасных патрабаванняў навукоўцы інстытута актыўна развіваюць інавацыйны напрамак сваёй дзейнасці: укараняюць вынікі даследаванняў у гістарычную адукацыю, папулярныя дасягненні гістарычнай навукі і ўнікальнай спадчыны беларускага народа. Наладжаны трывалыя сувязі з установамі адукацыі, педагогамі, краязнаўцамі і кіраўніцтвам рэгіёнаў Рэспублікі Беларусь. Дзейнасць гісторыкаў, археолагаў

і антраполагаў скіравана на сацыяльную інавацыйнасць, спалучэнне фундаментальных даследаванняў з практыкай, сувязь навукі з жыццём грамадства. І ўсё гэта дае станоўчыя вынікі.

У Год малой радзімы дзейнасць вучоных Інстытута гісторыі НАН Беларусі накіравана на паглыбленне аб'ектыўных навуковых ведаў пра мінулае, прапаганду і папулярнызацыю гісторыка-культурнай спадчыны, захаванне культурна-гістарычнай пераемнасці. Гэта праца дазваляе ўносіць значны ўклад ва ўмацаванне беларускай дзяржаўнасці, міжнароднага прэстыжу краіны, патрыятычнае і духоўна-культурнае выхаванне моладзі і беларускага грамадства, развіццё турыстычнага патэнцыялу Беларусі. ▀

СПІС ВЫКАРЫСТАНЫХ КРЫНІЦ

1. О проведении Года малой родины [Электронный ресурс]: Указ Президента Республики Беларусь, 20 июня 2018 г., № 247 // Национальный правовой Интернет-портал Республики Беларусь. – Режим доступа: http://pravo.by/upload/docs/op/R31800247_1529614800.pdf. – Дата доступа: 11.08.2018.
2. Институт истории Национальной академии наук Беларуси (1929–2009 гг.) / А.А. Коваленя (рук.) [и др.]; НАН Беларуси, Ин-т истории. – Минск: Беларуская навука, 2009. – 628 с.
3. Данилович, В.В. Институт истории / В.В. Данилович, В.Л. Лакиза // НАН Беларусі: энцкл. справ. / НАН Беларусі, Изд. дом «Беларуская навука»; редкол.: В.Г. Гусаков (гл. ред.) [и др.]. – Минск: Беларуская навука, 2017. – С. 189–193.
4. Belarus: pages of history / National Academy of Sciences of Belarus, Institute of History. – Minsk: Belaruskaya nauka, 2018. – 408 p.
5. Гісторыя беларускай дзяржаўнасці ў канцы XVIII – пачатку XXI ст.: у 2 кн. – Кн. 1 / А.А. Каваленя [і інш.]; рэдкал.: А.А. Каваленя [і інш.]. – Мінск: Беларуская навука, 2011. – 584 с.
6. Гісторыя беларускай дзяржаўнасці ў канцы XVIII – пачатку XXI ст.: у 2 кн. – Кн. 2 / М.У. Смяховіч [і інш.]; рэдкал.: А.А. Каваленя [і інш.]. – Мінск: Беларуская навука, 2012. – 654 с.
7. Інстытут гісторыі НАН Беларусі: навук.-інфарм. выданне / уклад.: В.Л. Лакіза, Р.А. Аляхновіч; пад рэдакц. В.В. Даниловича, В.Л. Лакізы. – Мінск: Беларуская навука, 2018. – 60 с.
8. Акадэмічная гуманітарыстыка: важнейшыя вынікі 2016 года / НАН Беларусі, АДД. гуманіт. навук і мастацтваў; А.А. Каваленя [і інш.]. – Мінск: Беларуская навука, 2017. – 188 с.
9. Акадэмічная гуманітарыстыка: важнейшыя вынікі 2017 года / А.А. Каваленя [і інш.]; НАН Беларусі, АДД. гуманіт. навук і мастацтваў. – Мінск: Беларуская навука, 2018. – 207 с.
10. Калечыц, А.Г. Чалавек і асяроддзе: каменны век, Заходняя Палессе / А.Г. Калечыц. – Мінск: Беларуская навука, 2018. – 584 с.
11. Славяне на тэрыторыі Беларусі в догосударственный период: к 90-летию со дня рождения Леонида Давыдовича Поляя: в 2 кн. / О.Н. Левко и др.; науч. ред.: О.Н. Левко, В.Г. Белявец. – Кн. 1. – Минск: Беларуская навука, 2016. – 506 с.
12. Славяне на тэрыторыі Беларусі в догосударственный период: к 90-летию со дня рождения Леонида Давыдовича Поляя: в 2 кн. / О.Н. Левко и др.; науч. ред.: О.Н. Левко, В.Г. Белявец. – Кн. 2. – Минск: Беларуская навука, 2016. – 410 с.
13. Гісторыя Навагрудка – з глыбінь вякоў да нашых дзён = История Новогрудка – из глубин веков до наших дней / М.П. Касцюк [і інш.]; рэдкал.: М.П. Касцюк (гал. рэд.). – Мінск: Белстан, 2014. – 592 с.
14. Лакиза, В. Археология на МКАД-2: дорога из прошлого в настоящее / В. Лакиза, А. Войтехович // Наука и инновации. – 2017 – № 9 (175). – С. 34–38.
15. Беларусь, Слуцкі край і Эдвард Вайніловіч: матэрыялы Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі. – Мінск: Медысонт, 2018. – 416 с.
16. Белавежская пушча: вытокі запаведнасці, гісторыя і сучаснасць / В.Г. Белявец, М.Г. Жылінскі і інш.; рэдкал.: А.А. Каваленя (старш.) і інш. – Мінск: Беларуская навука, 2009. – 455 с.
17. Гісторыя Пінска. Ад старажытнасці да сучаснасці: да 915-й гадавіны з першага летапіснага ўпамінавання / А.М. Літвін [і інш.]. – Мінск: Вышэйшая школа, 2012. – 711 с.
18. Прыпяцкае Палессе: ад старажытнасці да сучаснасці: гісторыя рэгіёна Нацыянальнага парка «Прыпяцкі» / Ю.М. Бохан [і інш.]; рэдкал. А.А. Каваленя (гал. рэд.) [і інш.]. – Брэст: Альтэрнатыва, 2013. – 264 с.
19. Полоцк / О.Н. Левко [и др.]; редкол.: А.А. Коваленя (гл. ред.); науч. ред. О.Н. Левко. – Минск: Беларуская навука, 2012. – 743 с.
20. Друцк / О.Н. Левко [и др.]; редкол.: А.А. Коваленя (гл. ред.); науч. ред. О.Н. Левко; НАН Беларусі, Ин-т истории. – Минск: Беларуская навука, 2014. – 619 с.
21. Беларусь праз прызму рэгіянальнай гісторыі: Бяроза і Бярозаўскі рэгіён: зб. навук. арт. / НАН Беларусі, Ін-т гісторыі; уклад.: А.А. Скеп'ян, А.Б. Доўнар, рэдкал.: А.А. Каваленя [і інш.]. – Мінск: Беларуская навука, 2014. – 403 с.
22. Беларусь праз прызму рэгіянальнай гісторыі: Ашмянны і Ашмянскі рэгіён: зб. навук. арт. / НАН Беларусі, Ін-т гісторыі; уклад.: А.А. Скеп'ян, А.Б. Доўнар, рэдкал.: А.А. Каваленя [і інш.]. – Мінск: Беларуская навука, 2015. – 497 с.
23. Беларусь праз прызму рэгіянальнай гісторыі: Браслаўскія чытанні: (да 950-годдзя горада Браслава): зб. навук. арт. / НАН Беларусі, Ін-т гісторыі; навук. рэд. В.М. Ляўко; рэдкал.: В.В. Данилович [і інш.]. – Мінск: Беларуская навука, 2016. – 271 с.
24. Беларусь праз прызму рэгіянальнай гісторыі: Калінкавічы і Калінкавіцкі край: зб. навук. арт. / уклад.: А.А. Скеп'ян, рэдкал.: В.В. Данилович [і інш.]. – Мінск: Беларуская навука, 2016. – 325 с.
25. Беларусь праз прызму рэгіянальнай гісторыі: Шумілінскі край: зб. навук. арт. / НАН Беларусі, Ін-т гісторыі; рэдкал.: В.В. Данилович [і інш.]; навук. рэд. В.М. Ляўко. – Мінск: Беларуская навука, 2018. – 263 с.